

СЕНСОРНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ

Кожна людина, народившись, уже готова до сприйняття навколишнього світу, здатна чути, бачити, відчувати тепло і холод тощо. Розвинена сенсорика – основа для удосконалення практичної діяльності дитини. Зміни в організмі малюка відбуваються в результаті того, що дошкільник оволодіває новими діями сприймання, спрямованими на обстеження предметів і явищ дійсності, їх різноманітних властивостей і відношень.

Актуальність даної теми полягає в тому, що сенсорне виховання є фундаментом загального розумового розвитку дитини, а саме розвитку мовлення дітей.

Метою даної статті є виявлення та обґрунтування завдань, засобів сенсорного виховання дітей в процесі розвитку мовлення.

Сенсорне виховання – це система педагогічних впливів, спрямованих на формування способів чуттєвого пізнання та вдосконалення відчуттів та сприймань [4]. Сенсорне виховання має дуже важливе значення для всебічного розвитку дитини. О. Усова відзначала, що 9/10 всього розумового багажу дітей дошкільного віку складають результати діяльності органів чуття. Видатні педагоги – О. Декролі, М. Монтессорі, Є. Тихеева, К. Ушинський, С. Русова, Ф. Фребель, відзначали його, як одну з основних сторін дошкільного виховання [2, с. 29].

Сенсорне виховання – це засіб формування повноцінної особистості дитини, що надає змогу малюкові відчувати своє «Я», своє місце серед інших. У кожному віці перед сенсорним вихованням постають завдання [3].

Основне завдання сенсорного виховання – допомогти дитині накопичувати уявлення про колір, форму, розмір предметів.

Успішність розвитку мовлення напряму залежить від сенсорного розвитку дитини, від того, як вона відчуває навколишній світ, бачить та чує.

Сенсорне виховання дошкільника включає дві взаємопов'язані сторони – засвоєння уявлень про різноманітні властивості предметів і явищ та оволодіння новими діями, які дають змогу повніше та більш диференційовано сприймати світ [2, с. 30].

Ще в ранньому віці у дітей накопичилося певне коло уявлень про ті чи інші властивості предметів і такі уявлення виконують роль зразків, з якими порівнювалися нові предмети у процесі їх сприймання. Дитина накопичує сенсорний досвід у взаємодії з оточенням. Саме сенсорні дії сприяють розвитку мовлення – слухання, обмацування, розгляд, куштування на смак.

Поступове ознайомлення дітей з різними видами сенсорних еталонів та їх систематизація – одне з найважливіших завдань сенсорного виховання в дошкільному віці [2, с. 30]. Його основою має бути організація дорослими дій дітей з обстеження та запам'ятовування основних різновидів кожної властивості, що здійснюється передусім у процесі їх навчання малюванню, конструюванню, ліпленню та ін.

Навколишня дійсність пізнається через аналізатори. Аналізаторна система інтенсивно розвивається в дошкільному віці, особливо від 2 до 5 років. Необхідно забезпечувати діяльність дітей, що вдосконалює їхні аналізатори. Дуже важливим є формування в дітей умінь слухати, спостерігати, бачити, чути. Для розвитку сенсорних здібностей важливо, щоб діти не тільки одержували відомості про те, що для чого вживається, як це називається, але й збільшували сприйняття цих предметів, випробовували різні відчуття від дотику до них, від дії з ними: переносили предмети, відчували міру їхньої ваги; беручи їх до рук, відчували й визначити якість поверхні, температуру [3].

Поступово сприймання виділяються у відносно самостійні дії, спрямовані на пізнання предметів та явищ навколишнього світу, виконання перших перцептивних завдань.

Перцептивні дії, адекватні об'єкту, починають формуватися у дітей п'яти – шести років, їх характерною ознакою є розгорнутість, включення до свого складу великої кількості рухів рецепторних апаратів, що здійснюються рукою чи оком.

У дошкільному віці відбувається зниження порогів чутливості (зорової, слухової та ін.). Зростає гострота зору, спроможність розрізняти відтінки кольорів, розвивається звуковисотний та фонематичний слух, відчуття дотику тощо [5, с. 21]. Усі ці зміни є наслідком того, що дитина оволодіває новими способами сприймання, які мають забезпечити обстеження предметів та явищ дійсності, їх різноманітних властивостей та взаємозв'язків.

Органи чуттів дітей до початку дошкільного віку за своєю будовою та деякими особливостями функціонування схожі з органами чуттів дорослих людей [3].

Дитина пізнає навколишній світ, а також явища природи, події громадського життя, доступні спостереженню. Добре розвинена здатність сприйняття необхідна, і її потрібно розвивати в дітях [2, с. 31]. У процесі всієї життєдіяльності дітей відбувається накопичення ними сенсорного досвіду, збагачення їхнього світовідчуття, підвищення емоційного тону, активізація позитивних знань, пов'язаних зі сприйняттям явищ навколишнього світу, пробудження інтересів, формування потреб [4].

Дитина в житті зустрічається з різноманітними форм, барв та інших властивостей об'єктів, зокрема іграшок і предметів домашнього побуту. Вона знайомиться з творами мистецтва: музикою, живописом, скульптурою. Малюка оточує навколишня дійсність з усіма її сенсорними ознаками: багатокольоровістю, запахами, шумами.

Навколишня дійсність пізнається через аналізатори. Аналізаторна система інтенсивно розвивається в дошкільному віці, особливо від 2 до 5 років. Необхідно забезпечувати діяльність дітей, що вдосконалює їхні аналізатори. Дуже важливим є формування в дітей умінь слухати, спостерігати, бачити, чути. Для розвитку сенсорних здібностей важливо, щоб діти не тільки одержували відомості про те, що для чого вживається, як це називається, але й збільшували сприйняття цих предметів [2, с. 31].

Опанувавши еталонну систему величин, кольорів, форм дитина дошкільного віку отримує набір еталонів, з якими вона може взаємодіяти і порівнювати будь-які якості. Саме ці уявлення, у поєднанні з мовленням, дозволяють дитині як найширше сприймати навколишній світ.

Зовнішні якості й властивості предметів навколишнього світу надзвичайно різноманітні. Кожний сенсорний еталон має своє словесне позначення: міри ваги, міри довжини, колірний спектр, площинні об'ємні геометричні фігури та ін.

Опанувавши ці еталони, діти будуть співвідносити з ними будь-яку якість, яку вони сприйняли, давати їй визначення. Завдяки цим «одиницям виміру» дитина повніше й глибше пізнає різні властивості конкретних предметів, її сприйняття набуває цілеспрямованого й організованого характеру [3].

Сенсорному вихованню приділяється велика увага у дошкільному навчальному закладі, а це напряду впливає на розвиток мовлення дитини. Сенсорне виховання реалізується на заняттях, художній, ігровій, конструктивній діяльності.

Удосконалювання будь-якої діяльності залежить від рівня сенсорного виховання дитини. Особливо чітко ця залежність простежується в художній діяльності, у якій потрібний переважний розвиток тих або інших аналізаторів, що забезпечують необхідну точність і тонкість диференціювання [5, с. 22].

Паралельно дитина засвоює слова, що означають основні різновиди властивостей предметів. Слово-назва закріплює сенсорний еталон, дає змогу точніше й усвідомленіше його застосовувати. Але це можливо за умови, що слова-назви вводяться на основі власних дій дитини з обстеження та використання відповідних еталонів [4].

Для розвитку мовлення у сенсорному вихованні важливо, щоб дитина вчилася характеризувати, сприймати, зображувати оточуючі її предмети. Тому важливо, щоб дитина у процесі своєї діяльності безпосередньо обстежувала предмети і взаємодіяла з ними. Діти граються, користуються, різноманітно застосовують і називають різноманітні предмети.

Чим більше органів почуттів «задіяно» в пізнанні, тим більше ознак і властивостей виділяє дитина в досліджуваному об'єкті, явищі, а отже, тим багатшим стає його мовлення. На основі такого мовлення виникають розумові процеси, уява, формуються естетичні почуття [5, с. 22].

Отже, сенсорне виховання дитини – це виховання її відчуттів і сприймань. Особлива роль у розвитку мовлення дітей належить сенсорному вихованні. Розвиток мовлення спочатку здійснюється почуттєвим шляхом: за допомогою слуху, зору, дотику, нюху.

Готуючи дитину до сприймання матеріалу, треба враховувати її попередні знання, йти від відомого до невідомого, від близького до далекого. Ці дидактичні вимоги мають значення вже при виділенні форми, величини, просторового розміщення предметів і сприяють більш успішному навчанню дітей – конструюванню, ліпленню, малюванню, лічбі, орієнтації в навколишньому середовищі.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Науковий керівник : А. М. Богущ // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7. – С. 4–14.
2. Внук О. Д. Сенсорний розвиток дітей раннього віку / О. Д. Внук // Дошкільний навчальний заклад – 2011.–№ 8. – С. 29-32.
3. Сенсорне виховання дошкільнят [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dnz28.org/index.php/2012-02-28-23-40-23/sensorne-vykhovannia-doshkilniat>.
4. Сенсорний розвиток дітей дошкільного віку [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.parta.com.ua/referats/view/1960/>.
5. Смольникова Г. Розвиваймо у малят сенсоріку та дрібну моторіку / Г. Смольникова // Дошкільне виховання – 2010–№ 7. – С. 20-22.